

Mesnevî'den seçmeler

“Bu kitap, “Mesnevî”dir. O, ulaşmada, tam inanış sırlarını açmada din temellerinin temellerinin temelleridir. O, Allah’ın en büyük fıkıdır; Allah’ın en aydın şerâfatıdır, en reddedilmez delilidir... **Gönüllerin cennetleridir**; pınarları var, dalları var, budakları var... Ululuklara ulaşmış, **yücelikler elde etmiş kişilere en hayırlı konaktır**, en güzel dinlenme yeri. Hayırlı kişiler orada yerler, içerler; hür kişiler orada ferahlanırlar, çalarlar, çağırırlar. O, Mısır’daki Nil’e benzer; sabırlılara içilecek sudur, Firavun’un soyuna sopuna, kâfirlere hasret. Hani yüce Tanrı da, “Onunla çoğunu azdırır, çoğunu da doğru yola götürür” demiştir ya. Gerçekten de O, **gönüllere şifadır, hüznülere cilâ. Kur’ân’ı, iyiden iyiye açar, açıklar; huyları temizler, güzelleştirir...**” (*Mesnevî ve Şerhi*).

Canım bedenimde oldukça Kur’ân’ın kuluyum; Seçilmiş Muhammed’in yolunun toprağıym;	Birisi, sözlerimden, bundan başka bir söz naklederse, O nakledenlerden de bezmişim ben, bu sözden de.
--	---

1207’de Belh’de doğan Muhammed Celâleddin, Anadolu’da yerleşip şöhret kazandığı için “**Rumî**” (**Anadolulu**) diye anılır. Gerek hayatında, gerek ölümünden sonra hürmet makamında “**Mevlânâ**” (**Efendimiz**) olarak anılmıştır. Mevlânâ 37 yaşına kadar, ders ve vaiz veren, ciddî, büyük bir âlimdi, bir fikir adamıydı. Tebrizli Şems’in gelişi, onun his âlemini altüst etti, onu bir **gönül adamı** yaptı.

1273’te 66 yaşında vefat eden ve “**Her ne kadar Farsça söylüyorsam da aşım Türk’tür**” diyen Mevlânâ’nın eserleri:

Mesnevî (6 cilt, 25.685 beyit)
Dîvân-ı Kebîr (40.380 beyit)
Fîhi mâ Fîh, Mektûbât, Mecâlis-i Seb’a.

***

- **Mevlânâ’nın doğum tarihi** (*Arif Nihat Asya*)

Molla Câmî’nin, Mevlânâ mevzû’iyle alâkalı olanların hâfızasında bulunan kıt’asını, târih bahsi münasebetiyle tekrar hatırlayalım:

**Bir hükümdarsın semavî, maveraî, ma’nevî:
Kadrini isbât için, kâfi eserdir Mesnevî...
Sen değilsin bir resûl... ammâ, kitabın var senin.
Öyle kudsî, öyle ruhânî hitabın var senin;
(mâveraî: ötelere, başka dünyâlara aid)**

diye benim, meâlen, Türkçe’ye nakle çalıştığım kıt’anın aslı bilindiği üzere şöyledir:

Ân Ferîdûn-i cihân-i ma’nevî
Bes hüved bürhân-ı **kadreş** Mesnevî
Men çi gûyem vâsf-ı ân âlicenab
Nîst peygamber ve **lî dâred kitâb**

“Kadreş” (kadri, değeri) kelimesi Ebced hesabıyla 604 olup, Mevlânâ’nın doğum tarihidir. Ebced’le “lî dâred kitâb” ifadesi ise 672 olup, vefat tarihidir.

- **Yâ Hazreti Mevlânâ** (*Peyami Safa*)

Tasavvufî şiir yazar pek çoktur. Doğuda İkbâl, Batıda Eliot gibi bu şiirin modern temsilcilerinin peşinde genç şair orduları görüyoruz. Fakat bunlardan **hiçbiri, Mevlânâ kadar tam, katıksız ve gerçek bir aşkla yalnız tasavvufî değil, tasavvufun da şiirini yazmamıştır.**

Onun son haddinde rasyonel ve aydınlık olduğu halde, aklın hudutlarını fersah fersah aşan, baygınlık derecesinde bir aşk ve cezbe halindeki şiiri, Sünnileri olduğu kadar Şiileri de sihirlemiş ve Mevlevî tarikatında birbirine en düşman mezhepleri birleştirmiştir.

Ey hak ve aşk güneşi, doğ; bir nur tufanı gibi karanlık Dünyamızı aydınlığa boğ; koş imdadımıza, koş; üşüyen ruhtarımızı ve o sıcacık mâneviyetinle sar, sarmala. Tabiatı ve maddeyi fethedeyim derken ona kul köle olan ve medenileştikçe bir bakıma canavarlaşan günahkâr insanın ruhuna dol. Onu ısıt, onu aydınlat, onu yücelt, onu Tanrıya yaklaştır.

Medet yâ Hazreti Mevlânâ, medet! Kollarımız açık, seni bekliyoruz.

**Mevlânâ Hudâvendigâr bize nazar kılalı
Anun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır (Yunus Emre)**

***

“Gecelerin birinde, solgun alevin
Güne yenilmeğe başladığı zaman
**Üstüne başımın düştüğü kitaptan
Eser Mevlânâ'nın üflediği rüzgâr...
İşte, gam türküsü söyleyen kamışlar”**
(Ahmet Muhip Dıranas)

- **Mesnevî'den seçmeler (Mesnevî ve Şerhi, Abdalbâki Gölpinarlı)**

Kadın

- A canı bizden, benden kurtulmuş güzel, a erkekte de, kadında da söze sığmaz, gözle görülmez can. Erkekle kadın bir olunca o bir sensin; birler de yok olup gidince kalan gene sensin. Kendi kendinle hizmet, ağırlayış tavlmasını oynamak içindir ki bu ben'i, biz'i meydana getirdin. Böylece de ben'ler, sen'ler bir can olur da sonunda sevgiliye dalar gider.
- **“İnsanlar için bezenmiştir” hükmünce Tanrı bezemiştir kadını; Âdem nasıl olur da Havvâ'dan ayrılabilir?**

Dünyayı sözleriyle sarhoş eden Peygamber bile, a pembe-beyaz kadıncağız, benimle konuş derdi. Heybet bakımından su, ateşten üstündür ama, su bir kaba konu mu ateş, onu fokur fokur kaynatır.

İkisinin arasına engel olarak bir tencere girdi mi ateş, o suyu yok eder, hava haline getirir-gider.

Görünüşte kadına su gibi üstünsün ama içyüzden ona, mağlûpsun, isteklisin.

Böyle bir hâssa, ancak insanda vardır; sevgi, hayvanda azdır; bu da onun noksan yaratılışındandır.

Peygamber dedi ki: Kadın, akıllılara, gönül ehline adam-akıllı üst olur.

Bilgisizlerse kadınlara üst olurlar; çünkü onlar sert, pek kaba kişilerdir.

İncelik, lütuf, sevgi azdır onlarda; çünkü yaratılışlarında hayvanlık üstündür.

Sevgi, acımak, insanlık huyudur; öfkeyle istekse hayvanlık huyları.

- Bil ki güzel, iyi yüz, kötü huyla bir araya gelirse kalp akçaya bile değmez.

Erkekle kadın buluşunca insan doğar; çakmak taşıyla demir buluşunca da kıvılcım doğar.

- **Ben de ana rahmindeki çocuk gibi bu dünyâda iki büklüm olmuşum; dokuz aylık oldum, artık buradan göçmem gerek.**

Doğum ağrısı, gebeye göre ağrıdır ama ana karnındaki çocuğa göre, zıندانın yıkılışıdır.

- Akıl bakımından gökyüzü erkektir; yeryüzü kadın... O, buna ne attı, ne verdiyse bu, onu besler, yetiştirir.

Sıcaklığı kalmayınca yollar o; ıslaklığı kalmayınca verir o.

Yeryüzü olmasaydı nerden gül biterdi, erguvan boy atardı? Göğün de suyu, harareti olmasaydı yeryüzü ne doğururdu?

Tanrı, dünyâ, bu birleşme yüzünden durdukça dursun diye erkekle kadını, birbirine düşkün etmiştir.

- **Başka güzellerden fazla bir güzelliğin de yok hani. Leylâ dedi ki: Sus, sen Mecnûn değilsin ki.**

Mecnun, görünüş, şekil dedi, bir testidir, güzellikse şarap; bana onun şeklinden şarap sunan, Tanrı.

- Bir yüze, yıldız parıltısı verir; bir padişah, o kıza kul olur, köle kesilir.

- Tanrı, hani çocuk buyurdu, anası kıza, azarlasa bile gene ona sarılır;

Ondan başka birisinden haberi bile yoktur; hem ondan mahmurdur çocuk, hem onunla sarhoş.

Ana ona bir sille vursa, gene ona sokulur, gene onun çevresinde döner, dolaşır.

Ondan başkasından yardım istemez; tamamiyle şerri de odur, hayrı da.

Yalvaran “Ancak sana taparız”, belâyâ uğrayınca “Ancak senden yardım dileriz” demeye benzer hani.

- Derken Tanrı, erkeklerin akıllarını, sabırlarını alan kadın güzelliğini İblis’e gösterince, O akılı, fikri alan, kararsız bir hale getiren **mahmur gözleri** görünce, İblis, parmaklarını şıkırdatarak oynamaya başladı; onu ver, onu dedi; onun yüzünden tezce murâdıma kavuştum gitti.
- İblis, kaç kere masallar söyledi Âdem’e; ama sonunda Havvâ, ye deyince yedi Âdem o meyveyi. Zulüm ve adâlet dünyâsında ilk kan, Kaabil elinden döküldü; döküldü ama kadın yüzünden döküldü.

Söz

- **Bu söz, bu ses, düşünceden meydana gelir; fakat sen, düşünce denizi nerdedir, bilmezsin bile.**

Bilgiden düşünce dalgası belirdi de sözden, sestem bir şekle büründü.

Sözden bir şekil meydana geldi, gene ölüp gitti; dalga, kendisini gene denize verdi, görünmez oldu. Şekil, şekilsizlikten belirdi, gene şekilsizliğe gitti; “Gerçekten de biz, gene ona dönenleriz.”

- ... tatlı söz, ömrümüzün suyunu emen kumdur.
  - **Susmak denizdir, söylemekse ırmaktır sanki.**
  - Kibir kokusu, hırs kokusu, tamah kokusu, söz söylerken sovan gibi kokar.
  - **Gözün bir kere görüp anladığımı dil, yıllarla anlatamaz.**
- Anlayışın bir solukta gördüğünü kulak, yıllar geçer de işitemez.
- A söz söyleyen, ben söz söylemeden de geçtim, dinlemeden de.. **soğuk demiri dövüp durma.**
  - Demekki güzel ses, çalgı dinlemek, âşıkların gıdâsıdır; bu dinleyişte, buluşmak, kavuşmak hayâli vardır.

Gönüldeki hayâller, güzel sesle gelişir; hattâ güzel ses yüzünden şekillere bürünür o hayâller.

- Aynanın berraklığını tutar da yüzüne karşı söylersen ayna çabucak buğulanır, bizi göstermez olur.
- **Söz söyleyen olgun er, sofrâ döşemiş adama benzer; sofrasında her çeşit aş bulunur.**

Hiçbir konuk aç kalmaz, azıksız kalmaz; herkes, ayrıca sevdiği yemeği bulur.

Hani Kur’ân gibi... Anlamı yedi kattır; ileri gelenleri de doyuracak yemek vardır onda, geri kalanları da.

İş

- **İşini gevşek tutan başbuğ, iyiden iyiye bunalır kalır;** çünkü ahmaklığı yüzünden ne ardı görür o, ne önü.
  - **Danışmak, anlayış verir,** uyanıklık, ayıklık verir; akıllar akla yardım eder.
- Peygamber üstü örtülü sözlerle danıştırdı; danıştığı kişiler, ona cevap verirdi de işin ne olduğundan haberleri bile olmazdı.
- Kılavuzsuz yola düşene iki günlük yol, yüz yıllık yol olur.
  - Ustasız bir sanat öğrenmeye girişen, şehirde de alay konusu olur, köyde de.
  - **Bütün sanatlar, iyice bil ki vahiyden meydana gelmiştir;** önce böyledir; sonra akıl birşeyler katar ona.

Düzenle kılı kırk yarar akıl; ama **hiçbir sanat da ustasız öğrenilemez.**

- Rızık elde etmenin yolu zahmetler çekmektir, yorulmaktır. Herkese bir sanat, bir istek vermiş.
- Rızıkları, sebeplerine sarılın da dileyin,** evlere kapılarından girin demiş.

- Peygamber dedi ki: Aldanmaktan korkuyorsan, alacağın şeyi üç gün muhayyer olarak al.
- Çünkü yavaş davranmak, gerçekten de Rahman’dandır; tez canlılığınca lânetlenmiş Şeytan’dan.

A ihtiyatlı kişi, köpeğe bile bir lokma ekmek atsan, önce koklar da sonra yer.

O burnuyla koklar, bizse akılla... Evet, birşeyi biz, herşeyi inceden inceye anlayan akılla koklarız.

Bu yeryüzüyle gökler bile, Tanrı tarafından yavaş yavaş; tam altı günde yaratıldı.

Ulu Tanrı, insanı, azar azar, yavaş yavaş kırk yılda tam adam haline koyuyor.

- Aklı, bir dostun aklına dost et de, “**İşleri danışarak yaparlar**” âyetini oku, ona göre iş yap.

Firavun

- “Ben Hakkım” sözü Mansûr’un ağzında ışık kesildi; “Ben Allah’ım sözü Firavun’un ağzında yalan oldu-gitti.
- **Firavun’un yüzbinlerce mızrağını, Mûsâ’nın bir sopasıyla kırdı geçirdi.**
- Firavun’a yüzlerce mal-mülk verdi de o, üstünlükle, ululukla, Tanrılık dâvâsına kalkıştı.

O kötü yaratılışı, **Tanrı'ya sızlanmasın diye bütün ömrünce baş ağrısı bile görmedi.** Ona, şu dünyanın bütün saltanatını verdi de ona, dert, ağrı-sızı, gam-keder vermedi Tanrı.

Gizlice Tanrı'yı çağırmanı sağlayan dert, dünya saltanatından da daha iyidir.

Dertsiz dua, soğukluktur; **dertliyen dua etmekse gönülden kopar.**

○ Firavun, Mûsâ'nın sözlerini işitince, kaç kere gönlü yumuşadı, râmoldu ona.

Fakat Firavun, veziri Hâmân'a danışınca, o kin gütme huyuna sahip olan,

Dedi ki: şimdiye dek padişah'tın; şimdi yamalı hırka giyen birinin düzenine kapıldın da kul mu oldun?

Süleyman padişah olur, veziri de Âsaf olursa "nur üstüne nur"dur, anber üstüne anber.

Padişah cana benzer, vezir akıla. Bozuk akıl, canı kötülöklere götürür.

Akıl meleği Hârût olunca, yüzlerce kötüye büyü öğretmeye girişir.

Cüz'î akli kendine vezir yapma. A padişah, Akl-ı Küll'ü vezir yap.

Kendi havanı, kendi dileğini vezir yaparsan tertemiz canını namazdan da alıkor, niyazdan da.

○ **Ey Mûsâ, zamânın Firavun'una karşı yumuşak söz söylemek gerek, yumuşaklık göstermek gerek.**

Kaynayan yağa su dökersen ocağı da harâb edersin, tencereyi de.

Yumuşak söyle; doğru sözden başka bir söz de söyleme; yumuşak sözlerle vesveseler satmaya kalkışma.

○ **Firavun, ben Hakk'ım dedi, alçaldı; Mansûr, ben Hakk'ım dedi, kurtuldu.**

O, ben demenin ardında Allah lâneti var; bu, ben demenin ardında Allah rahmeti var a seven kişi.

○ Silâhla bilgisizlik, bir adamda toplandı, bir araya geldi mi, o adam, zulümle dünyayı yakan bir Firavun kesilir.

Gönül

○ Gönül hastalarının dertlerini dinler; yüce canın, suya-toprağa olan ihtiyacına kulak asarsan, zekâttır bu.

Onun, hünerli, fakat dumanlarla dolmuş bir **gönül evi** vardır; **dinlemekle bir pencere aç o eve.**

○ Gama sevin, çünkü dert, çünkü gam, buluşma tuzağıdır... Bu yolda alçalış, yüceliştir.

○ **İç ferahlığı duydu mu, bu ferahlığı sula... Meyve de verdi mi, dostlara sun.**

○ Kimdir o Yusuf? Senin Tanrı'yı arayan gönlün...

○ **Gönlüne güneş vuran kişinin gözüne yıldız, değersiz görünür.**

○ ... can güneşi gökyüzüne sığmaz.

○ Bir uluya, **tasavvuf nedir** diye sordular; **sıkıntı çağında, gönülde genişlik bulmak** dedi.

○ Hamam enlidir, boyludur; fakat harareti yüzünden sana dar gelir; canın sıkılır, usanırsın.

Dışarı çıkmadıkça gönlün genişlemez... Peki, durağın genişmiş, ne faydası var?

Yahut da a azgın, **dar bir ayakkabı giyer de, geniş bir ovada yürürsün.**

Ovanın, çölün genişliği, dar gelir sana: o ova, o çöl, zıندان kesilir sana.

Uykun, o ayakkabını çıkarmandır; çünkü uykuda canın, bedenden hürdür.

A filân, uyku Ashâb-ı Kehf gibi, dünyada erenlerin malı mülküdür.

İnsan

○ (Mûsâ'nın neden halkı yarattın da sonra neden helâk ediyorsun diye Tanrı'dan sorması)

A Mûsâ, yeryüzüne bir tohum ek de insâfa gel, bunun sırrını anla.

Tanrı, peki dedi, neye ektin, yetiştirdin de olgunluğa ulaşınca biçiyorsun onu?

Mûsâ, yârâbbi dedi, burada buğday da var, saman da; onun için biçiyorum.

Bu ikisini bir araya karıştırmak, hikmete uymaz; eleyip ayırmak gerek.

○ **İnsanın dışı, bir sivrisinekten yaralanır; fakat içi, yedi kat göğü kavrar,** kaplar.

○ İnsan, yelkenli gemiye benzer; bakalım yel nerden esecek, gemiyi ne yana sürecek?

○ Elinle birşey bağışladın, zekât verdin mi, bu veriş, o yanda hurmalık, ağaçlık olur.

Sabır suyun, cennet ırmağı kesilir; cennetteki süt ırmağı da senin sevgindir, aşkıdır.

Kulluk tadı, bal ırmağı olur; kendinden geçişin, şevkin, şarap ırmağı kesilir.

○ Elinden bir mazlûm yaralandı hani; o da bir ağaç olur da zakkum verir.

Öfkenle gönüllere ateş salmıştın hani; o ateş, cehennem ateşinin mayası oldu işte.

○ Adam şekille insan olsaydı Ahmed'le Ebû Cehil bir olurdu.

○ Mustafâ, geceleyin, Ay'ı ikiye böler; Ebû Lehep'se, kininden herzeler yer, saçmalar geveler.

○ Bir çağ gelir, insanda kurtluk belirir; bir çağ gelir, Ay gibi Yusuf yüzlü bir güzel olur insan.

Her çağda, insanın gönlünden bir şey baş çıkarır; **kimi şeytan olur insan, kimi melek**; kimi de tuzak kesilir, canavarlaşır.

- A Müslüman, edep arıyorsan bil ki, edepsizlerin her işine dayanmaktır, **sabretmektir edep**. Çünkü güzel huylu kişi, kötü huylulara tahammül eden, onların kötülüğünü söylemeyen kişidir.
- **Buğdayı olmadan değirmene giren kişi, saçını sakalını ağartmaktan başka birşey elde edemez.**

Felek değirmeni de, buğdayı olmayanların ancak saçını, sakalını ağartır, belini arıklaştırır.

- Erlerin işi apaydın oluşturmaya, sıcaklıktır; aşağılık kişilerin işiyse düzendir, utanmazlıktır.
- Ateş İbrahim'e diş geçiremedi... Din ehli de şehvet ateşi ile yanmaz...
- Ahmağın dostluğu, düşmanlıktan da beterdir... **ayıyı seçme, kendi cinsinden geçme.**
- Söyleyen uzvu, bir et parçası; gören uzvu, bir yağ parçası.

Duyan kulakları, iki parça kıkırdak; anlayan uzvu, iki katre kan, yâni kalb.

- Tanrı rahmetiyle cennetin sekiz kapısı vardır; oğul, o sekiz kapının birisi tövbe kapısıdır. Öbür kapılar, kimi çağda açıktır; kimi çağda kapalı; o **tövbe kapısıysa hep açıktır**, hiç kapanmaz.

Hayat

- Demek ki sana, her solukta bir ölüm var, bir geriye dönüş var; Mustafâ da **“Dünya bir andan ibarettir”** buyurdu.
- Ömür, ırmak gibi yeniden yeniye gelir, akar; fakat bedende bir durgunluk, bir daimîlik gösterir.
- Ucu yanmakta olan bir sopayı eline alsan da tez tez sağa sola oynatsan göze, durup duran upuzun bir ateş çizgisi görünür; **ömür de pek tez akar gider de o yüzden duruyor gibi görünür.**
- **Dirilik, zıtların birbirleriyle uzlaşmasıdır; aralarında savaş belirdi mi bu da ölümdür.**
- Ömrün bir altın heybesine benzer; geceyle gündüz de altınları sayan, iki er.

Bilmeden, anlamadan sayar-dururlar; sonunda heybe boşaldı mı, ay tutulur gider.

Dağdaki madenden alsan da harcasan, fakat yerine komasan, maden bile o verişe dayanamaz; tükenir.

Öyleyse her solukta, harcadığının karşılığını heybeye koy da **“Secde et de yaklaş”** âyetindeki maksada eriş.

- **“Sizi topraktan yarattık”** âyetini duydu ya; demek ki senin, toprak olmanı istiyor; yüz çevirme.
- Köye gitme, **köy adamı ahmak eder**; akli ışıksız, aydınlıktan yoksun bir hale kor.

A seçilmiş er, Peygamber'in sözünü duy: Köyde yurt edinmek, akli mezara gömmektir.

- Meyve, ağaçtan sonra meydana gelir ama evvel odur, çünkü ağaçtan maksat meyvedir.
- A ulular, **bu dünya bir ağaca benzer; biz de o ağaçta yarı ham meyvalarız.**

Hamalar, dallara sımsıkı sarılırlar; çünkü hamken köşke yaramaz onlar.

- **İmanla gittin mi, dirisin; imanla öldün mü, ölümsüzsün.**
  - Ömür okluğu bomboş kaldı; ömür geçti gitti; gölgeyi avlamak için koşarken eridi bitti.
  - A güzelim, değil mi ki çenemi bağlayacaklar, çenemi az oynatmam, az konuşmam daha yeğ.
- Ey altın sırmalarla süslü elbiseler giymeye, kemerler kuşanmaya alışmış, kişi, sonunda sana dikilmemiş elbise giydirecekler.

- Canın, bedensiz yaşamayı dilemiyorsa **“rızkınız göktedir”** diye övülen rızık kime nasip olacak?

Hiçbir ölü, öldüğüne yanmaz, azığının azlığına yanar.

- Kaderle pençeleşmek savaş değildir; çünkü bizi onunla pençeleştiren de kaderdir.
- **Gencin aynada gördüğünü, ihtiyar, boyunca kerpiçte görür-durur.**

- Avlanmak için ceylâna at sürdün; derken kendini bir domuza av ettin-gitti.

Bir kâr elde etmek için kazanca koştun; kâr elde etmek şöyle dursun; hapse düştün.

Başkalarına kuyu kazdın; bir de baktın ki o kuyuya sen düşmüşsün.

Demek ki Rab, sebeplere sarıldın ama, muradına eriştiirmedi seni; peki, neden sebepler hakkında kötü bir zanna düşmedin?

Sebebe yapışsan bile pek güvenmemelisin; çünkü altında nice âfetler vardır.

İşte bu ihtiyatlı davranış, bu çekiniş, inşâallah, yani Tanrı izin verirse demenin sırrıdır.

Bilgi

- **Tanrı'nın balarısına öğrettiği şeyi ne arslan yapabilir, ne yabaneşeği.**

Tanrı'nın ipekböceğine öğrettiğini hiçbir fil bilebilir mi, o çeşit düzeni düzebilir mi?

Topraktan yaratılmış Adem'e Tanrı, bilgi öğretti de tâ yedinci kat gögedek her yanı o bilgiyle ışıttı.

Hak'ta şüpheye düşen kişinin körlüğüne rağmen meleklerin adlarını da kıldı, geçirdi, sanlarını da.

- Süleyman saltanatının yüzüğüdür bilgi. **Bütün dünya şekildir, candır bilgi.**
  - Bilgi de helâl lokmadan doğar, hikmet de; aşk da helâl lokmadan meydana gelir, merhamet de.
  - Akıl, akil olduğundandır ki işleri sonunu görür; sonu görmeyen akıl, nefis kesilir.
- Allah ışığıyla bakan, gören şeyh, sonu da bilir, önü de.
- Nerde bir Mustafâ ki bedeni can olsun da **“Rahmân Kur’an’ı öğretti”** sırrına ulaşsın.
- Beden ehlinin hepsine de **“Kalemle öğretti”**; Tanrı, keremini bağışlamadan kalemi vasıta olarak yüceltti.
- Işığı camsız görmeye alış da cam kırıldı mı, kör olmayasın.
- Öğrenilmiş bilgiyi yeter buluyorsun; gözünü, başkasının mumuyla aydınlatmışsın.
- **Bilgi bellemenin yolu, sözdür**; bu, sözle olur; **sanat bellemenin yoluysa iştir.**
- Yokluk elde etmek istiyorsan, bu da sohbetle olur**; bunda ne dilin işe yarar, ne elin.
- Can, yokluk bilgisini bir candan öğrenir; ne defter yoluyla öğrenilir o, ne dil yoluyla.
- İnsanın kolu-kanadı akıldır; akılı yoksa, başka bir akılı kılavuz edinmesi gerek.
- Ya üst ol, ya bir üstünü ara; ya görüş sâhibi ol, ya bir görüş sâhibini ara.**
- **Tanrı, kuru-yaş, herşeyi açıkladı da canı “O, benim işimdir, emrimdir” mührüyle mühürledi.**
  - Güzellik mülkü, onu zindana çekti; bilgi mülküyse Zuhâl yıldızının bulunduğu yere ağdırdı.
- Bilgisi, hüneri yüzünden padişah, kul-köle oldu ona; demek ki **bilgi mülkü, güzellik mülkünden daha üstün**, daha fazla beğenilir, övülmeye değer birşey.
- Bilgin kişinin uykusu, kulluktan yeğdir; ama insanı uyandıran bilgiyi bilen kişinin uykusu.
- Yüzme bilen kişinin kıpırdamadan duruşu, aceminin elle, ayakla çabalamasından iyidir.**
- Bilgi, sınırı, kıyası olmayan bir denizdir; bilgi dileyense, denizlere dalan bir dalgıçdır.**
- Binlerce yıl ömrü olsa, gene de araştırmaya doyamaz.
- Düşünceleri, gökteki yıldızlar bil; susuzluktan hepsi de bölük-bölük, gönül kaynağına koşmada.
- Düşünceleri, gökyüzünün yıldızları bil**; bir başka göğün çevresinde döner onlar.
- Hindliler, halka göstermek için karanlık bir ahıra bir fil getirmişlerdi.
- Birinin eline, filin hortumu geçti; fil dedi, bir oluğa benziyor.
- Birinin eli, kulağına dokundu; fil ona, yelpazeye benzer bir şey zannını verdi.
- Birisi, eliyle ayağına dokundu; filin şeklini dedi, direk gibi gördüm.
- Birisi, elini sırtına koydu; bu fil dedi, bir taht gibiymiş.
- Her birinin elinde bir mum olsaydı, sözlerindeki ayrılık, aykırılık kalkar giderdi.
- Duygu gözü, elin avucuna benzer ancak; insanın avucu, filin her yanını kavrayamaz ki.

Peygamber

- **Nuh, Dokuzyüz yıl davet etti. Çağrısı, ancak toplumun inkârını arttırdı.**
- Ama o, söyleme dizginini hiç kasti mı? **Susma mağarasına çekilmeye kalkıştı mı hiç?**
- Ay ışığını saçar, köpek de havlar-durur; **herkes, yaradılışına göre bir işe koyulur.**
- Peygamber, kılıç peygamberi olduğundan ümmeti de saflar yaran erlerdir, yiğitlerdir.
- Bizim dinimize uyan savaştır, saldırıştır, İsa dinine uyansa mağaraya, dağa çekilmektir.
- Meclislerde, Peygamber’de bulunan akıl gibi bir akıl ara.
- Çünkü Peygamber’den kalan miras, budur ancak.. bu çeşit akıl, önden de gizli şeyleri görür, arttan da.
- İşte o ulular ulusu Peygamber, bu yüzden rahipliği, dağlara çekilip yalnızca kulluk etmeyi men’etti.
- İnsanlar birbirleriyle buluşsunlar, görüşüp tanışsunlar diye rahipliği kaldırdı; çünkü o bakış, o görüş, bahttır, devlettir, ölümsüzlük iksîridir.
- Kibleyi, Tanrı’nın kudret eli belirtti, halga gösterdi; bundan sonra kible aramayı kötü bil.
- Bu kiblede bir zaman gafil oldun mu, her bâtil kiblenin maskarası olur-gidersin.
- Sana, ayırdediş duygusunu verene şükretmezsen, kibleyi tanıma yaradılışını da yitirirsin.
- Gıdası, ululuk ışığı olanın dudaklarından helâl sihir, nasıl olur da doğmaz?
- Gıdası, balarısı gibi vahiy olan kişinin evi, nasıl olur da balla dolmaz?
- Can, karıncaya benzer; beden, bir buğday tanesine.. can onu, her solukta bir yandan bir yana çeker- durur.
- Kara bir karınca, kara bir kilimin üstünde.. karınca gizli ama, yol alıp giden tane meydana.
- Akıl der ki: Gözünü iyi aç da bak; tane, onu bir götüren olmadıkça kendi kendine gider mi hiç?
- İşte köpek, bu yüzden Ashab-ı Kehf’in yanına geldi.. bedenler, şekiller tanelerdir, gönülse karınca.
- İsa da bu yüzden gökte tertemiz meleklere karıştı.. kafesler ayırdı ama kuş yavruları, aynı cinsten.

- Peygamber, “Cömertliği, hamededişi, dünyaya uzanmış cennet ağacının dalı bil” buyurmadı mı?
  - Mustafâ, çocukken, yahut gençken, **her Peygamber çobanlık etmiştir** buyurdu.
- Çobanlık etmeden, o sınanmayı geçirmedi Hak, dünya önderliğini vermedi.
- Ey Ahmed, değil mi ki sen, vahiyden meyus değilsin; araştırmayı, kıyaslamayı, bedene bağlanmış kişilere bırak.
  - Çünkü zor yüzünden leş bile helâldir; ama **vuslat Kâ’be’sinde kible aranmaz** ya.
  - **Yürü, Halil gibi aslına var; yıldızdan, gökkubbeden vazgeç.**
  - Ben ve sahâbem, Nûh’un gemisine benzeriz; kim bu gemiye el atar, girerse kurtulur.
  - Koku gözü ışıtan bir ilâçtır; **Yakub’un gözü bir koku yüzünden açıldı.**
  - Bahtı yâver kişi bilir ki akıllı geçinmek İblîs’tendir, aşksa Âdem’dendir.

Mustafâ’nın huzûrunda aklı kurban et; Allâh’ım yeter bana de; Allâh’ım yeter.

Ken’an gibi gemiden baş çekme; ona da herşeyi bilirim diyen aklı ululuk vermişti.

- Mûsâ’nın sopası, burada ejderhâ oldu ya; bu, cansız gördüklerimizin halini, akla verdi demektir.

Seni, bir avuç topraktan insan yaptı ya; bütün toprağı da böyle bilmek gerek.

Bu yanda ölüdür onlar ama, o yanda diri... Bu yanda susarlar ama, o yanda söylerler.

Dağlar, Dâvûd’un sesine ses verir; onunla ilâhî okur; demir, onun avucunda mum gibi yumuşar.

Yel, Süleyman’a hamallık eder, onu taşır. Mûsâ’ya söz söyler, onunla konuşur.

Ay Ahmed’le işaretleşir, buyruğuna uyar; ateş, İbrâhim’e ağustos gülü olur.

Toprak, Kaarûn’u ejderha gibi sömürür, yutar; Hannâne direği, akıl fikir sahibi olur.

Taş Ahmed’e selâm verir, dağ, Yahya’ya haber yollar.

- İmtihan çağında, yeryüzünün, gökyüzünün bütün zerrelere, Tanrı ordusudur.

Yeli gördün ya, Ad’a neler etti; suyu gördün ya, tûfanda neler yaptı.

Ebâbil kuşları, Fil ashâbına neler etti; bir sivrisinek, Nemrûd’un başını nasıl yedi.

Dâvud, eliyle taşı kaldırıp atınca taş, altıyüz parça oldu da bir orduyu kırdı geçirdi.

Lût’un düşmanlarına taş yağdı da kapkara suyun içinde dalgalar yuttular, boğulup gittiler.

Mi’raç

- Hani Ahmed gibi; O’nun canı da kemend attı; kemendi onu tâ göklere ağdırdı.

Hak da O’na, ey gökteki Beyt-i Mâmûr’a kemend atan, onu benden bil, “Attığın zaman, sen atmadın” dedi.

- **“Gözü padişaktan hiç kaymayan, yanılmayan” Muhammed**, bu yüzden her yüreği dağlıya şefâatçi oldu.

Dünya gecesinde güneş, perde ardındayken onun gözü, Hakk’ı görüyordu; ümidi ondaydı onun.

“Göğsünü açmadık mı” sürmesiyle sürmelenmişti gözleri; Cebrâil’in dayanamadığını gördü.

Hakk’ın sürme çektiği yetim, aklı-fikri başında bir dürr-i yetim olur.

- İki dünya da Tanrı’nın baktığı, gönüldür; padişah, elbette güzele bakar.

Bizim güzel sevenimiz, **Mi’raç gecesi Peygamber’le buluşunca, bunun için “Sen olmasaydın” demiştir.**

- Sabır kılavuzu, sana kanat olursa canın, Arş’ın da yücesine çıkar, Kürsî’nin de.

Mustafâ’ya bak; sabır, ona burak oldu da göklerin yücesine ağdırdı onu.

- **Mîraçtan maksat dostu görmektir; bu arada Arş da görüldü, melekler de.**

Peygamber dedi ki: Benim mîrâcım, Yunus’un mîrâcından üstün değildir.

Benimki, gök yüzüne ağmakla oldu; onunki denizin dibine inmekle; çünkü Tanrı yakınlığı hesaptan dışarıdadır.

Yakınlık, ne yücelere ağmaktır, ne aşağılara inmek; Tanrı’ya yakın olmak, varlık hapsinden kurtulmaktır.

Yok olana, ne yukarı var, ne aşağı. Yok olanın ne çabukluğu vardır, ne uzaklığı, ne geç kalışı.

Tanrı’nın sanat tezgâhı da yokluktur, definesi de. Sen aldanmışsın, ne bileceksin, yokluk nedir?

- **Yusuf’un gömleğini getiren, o gömleğin kokusunu duymadı da Ya’kup duydu.**

Şeytanlar; göğün çevresinde döner, dolaşırlar da o gizlilik âlemindeki Levhin sırrını bilmezler.

Muhammed’se dayanıp uyumuşken o sır gelir, onun başucunda döner, dolaşır.

Kime nasipse o yer helvayı; parmakları uzun olan değil.

İstekler

- Avcı yem saçar, bunu, acımasından, cömertliğinden saçmaz; kuş avlamak için saçar.

Oruç ayında yemek yemeyen kedinin orucu, gaflete dalmış hayvanı avlamak içindir, bu yüzden kendisini uyur gösterir kedi.

- Herkes, kendini bir ateşe atar; kendi mumunun çevresinde döner durur.
- **Demek ki “Yeyin” buyruğu, şehvete bir tuzak; ondan sonraki “İsraf etmeyin” buyruğuyusa temizlik.**
- İstekler, uyumuş köpeklere benzer; onlarda hayırlar, şerler gizlidir.

Fakat ortaya bir leş atıldı mı, köpeklere hırs sûru üfürülür.

Şu bedende de yüzlerce bu çeşit köpek var; yatmış-uyumuşlar; avlayacak avları olmadığından gizlenmişler.

- Ashâb- Kehf’in köpeği gibi hani... Leşten kurtuldu da padişahlar padişahlarının sofrası başına oturdu.

Mağaranın önünde, kıyâmete dek, dağarcıksız, heybesiz, rahmet suyunu içer, merhamet yemeğini yer-durur.

- **Geminin içindeki su, gemiyi batırır; gemi altındaki suysa gemiye arka olur.**
- Nice kuş vardır, uçar, yem arar... Derken boğazı, boğazının kesilmesine sebep olur.

Nice kuş vardır, midesinin, açlığının yüzünden, dam kıyısında, kafes içinde mahpustur.

Nice balık vardır, su içinde amandayken boğazının hırsı yüzünden oltaya takılır, avlanır gider.

- Altın, ahmaklarca candan da iyidir; padişahların katındaysa cana gönüle altın saçılır.
- Boş karın, Şeytan’ın zıندانıdır; çünkü ekmek derdi, düzen kurmasına engeldir.

Ama yemekle dolu karın, bil ki Şeytan’ın pazarıdır; Şeytan tâcirler bağırıp çağırırlar, gürültü yaparlar orada.

Hikmet

- **İki çeşit arı da bir çiçeği emdi, fakat bundan zehir peydahlandı, öbüründen bal.**

İki çeşit ceylân da ot otladı, su içti; birinden fişkı meydana geldi, öbüründen halis misk.

İki çeşit kamış da bir sudan kandı; fakat biri bomboş, öbürüyse şekerle dolu.

- Gül, dikenden bitiyor, diken de gülden...
- Hikmet arayan hikmet kaynağı olur; o kişi, elde etmeye çalışmaktan, sebebe yapışmaktan vazgeçer artık.
- **Çiçek döküldü mü meyva başgösterir; beden kırıldı mı can başgösterir.**

Meyve mânâdır; çiçekse o mânânın şekli. O çiçek müjdedir: meyveysa nîmeti.

- Dal, ağlayan bulutun yüzünden yeşerir, tazeleşir; mum, ağlayışı yüzünden daha da aydın bir hale gelir.
- Kulağın duyusu, huyları değiştirir; gözün apaçık görüşüyse özü değiştirir.
- Toprak da, su da, yel de, kıvılcımlı ateş de bize karşı habersiz; fakat Tanrı buyruğuyla herşeyden haberleri var.

Bizimse bunun tersine, Tanrı’dan başka herşeyden haberimiz var da Tanrı’dan, bunca korkutucudan haberimiz yok.

- Balıklarız biz, yaşayış denizi sensin... A sıfatları güzel Tanrı, lütfunla diriyiz biz.

Yeryüzünün ayağı yoktur da senin cömertliğinin, bulutu ona doğru, iki kat hızla sürer.

Çocuğun ayağı yoktur da anası, yanına gelir, rızkını başına döker.

- **Ebâbil kuşları iki üç taş atar, ağır Habeş ordusunu kırar geçirir.**
- Şükretmek, nîmetin canıdır, nîmetse deridir, kabuktur; çünkü seni; dostun kapısına dek şükür götürür.

Nîmet gaflet verir, şükürse uyanıklık; sen padişahın şükür tuzağıyla nîmet avlamaya bak.

Şükür nîmeti, gözünü doyurur, seni bey yapar da yüzlerce nîmeti, yoksullara saçar dökersin.

- Dünyâda boyuna yaz olsaydı, bağa, bahçeye boyuna güneşin harareti vursaydı, Toprağın ot bitirme kabiliyetini kökünden yakardı; bir daha da o eskimiş şeyler, tazelenmezdi.

Ekşi suratlıdır karakış, ama esirgeyicidir; yaz güneç yüzlüdür ama yakıcıdır.

- Demek ki dünyâda mutlak kötü yok; bunu da bilki kötü de, kötülük de nisbîdir.

Dünyâda hiçbir zehir, hiçbir şeker yoktur ki birine ayak, öbürüne ayakbağı olmasın.

Yılanın zehiri, yılanı hayattır; fakat insana nispetle ölümdür.

- Bana, bir an benim gözümle bak da varlık âleminin ötesinde gepgeniş bir sâha gör.

Varlıktan da kurtul, addan, sandan da; aşk içinde aşkı seyret vesselâm.

- ... şekiller zeytin yağıdır, mânâ ışıktır.

○ Aşık sevgilisinden başkasını seyre dalarsa, aşk değildir bu, boş bir sevdadır. Aşk o yalımdır ki alevlendi mi, sevgiliden başka ne varsa, hepsini yakar-yandırır. Lâ kılıcı, Tanrı'dan başka bütün varlığı keser, öldürür; bir bak da gör, Lâ'dan sonra ne kaldı? İll'Allah kaldı; hepsi de gitti; a eşliğı, ortalığı yakan ulular ulusu aşk, sevin.

○ Kıyâmette güneş de kalmaz, Ay da; göz, ışığın aslıyla oyalanmaya başlar.

○ **“Rab, bal arısına vahyetti” âyeti gelmiştir de onun vahiy evi, tatlılarla dolmuştur.**

İnsan içinse, “Biz yücelttik, ululadık” âyeti var...

“Gerçekten de biziz sana Kevser’i veren” âyetini okumadın mı sen? Peki, okuduysan böyle kupkuru, böyle susuz kalmışsın, neden?

○ Yoklukta varlığı gördüm görelî bedenim, gizli anlamlar yüzünden eridi-gitti.

Çünkü varlık, pek üstün bir sarhoşluk verir; aklı baştan uçurur; utancı gönülden giderir.

Azâzîl, bu sarhoşlukla, niçin âdem bana baş olsun, başbuğ kesilsin demiş de İblîs olmuştur.

○ Kur’ân’da, “Onlar severler” sözünü okudun ya; “O da onları sever” sözünüyle eştir bu söz.

○ **Değirmen taşının dönüşünü gördün ya; bir de gel, derenin suyunu seyret.**

Havaya çıkan tozu-toprağı gördün ya; bir de tozu-toprağı estiren, havalandıran yeli gör.

Düşünce tencerelerinin kaynadığını görüyorsun; aklını başına al da, bir de ateşe bak.

Köpükleri, dalgaları gören, sayıya düşer; denizi göreninse tedbiri şaşar.

Köpükleri, dalgaları gören, çarpınır-çarpınır; denizi görense arınır-gider.

○ Değirmen taşının inleyerek dönmesi de, ırmak suyunun varlığına şehâdet getirmesidir.

○ Tanrı'nın, zıtları birleştirmesindeki hikmet, birbirine uyanların niyâzından, uymayanların inadından meydana çıkmakta.

○ Gönümüzün buyruklarından haberimiz bile yoktur da hayırda da sana baş vurur, seninle danışırsın, şerde de.

Ey bizi gündüzün de gören, geceleyin de, bizse seni göremeyiz; sebebi görmemiz, göz bağı olmuştur bize.

○ Âlemin parça-buçuklarından her biri, ahmağa düğümdür; ustaya düğüm çözüş.

Birine şekerdir, öbürüne zehir gibi.. birine lûtufdur, öbürüne kahr gibi.

Ateş, Halil’e güldür, reyhandır; Nemrud’a uyanlaraysa ölümdür, derttir.

***

Sükut

Bu Mesnevî, bir müddet babam gibi sustu; Veled, ona dedi ki: A soluğu diri,

Ne yüzden artık söz söylemiyorsun; **niçin Ledün bilgisinin kapısını kapattın?**

Babam, bundan böyle dedi, **sözüm, deve gibi ihladı, uykuya daldı;** artık mahşere dek kimseyle konuşmayacağım.

Bu sözün, bu hikâyenin kalan bölümü var ama **gönlün kapısı örtüldü; artık dışarıya çıkmıyor söz.**

“Doğru ve düz yola götüren Mesnevî tamamlandı. Allah’a hamdolsun... yarattıklarının da en hayırlısı bulunan Muhammed’e salât-ü selâm... 677 (1278) yılının, Allah ayı olan ve kulların kötü sözlerini duymayan Receb ayında, pazartesi günü tamam oldu. **Okuyana, anlamaya çalışana, ona bakana, ondan faydalanana ve yazanına, vakfedenine hayır dua edene Allah rahmet etsin.**”

Hız Mevlâna'nın vasiyeti (Nefehâtü'l-üns, Câmî)

Size;

- Gizlide ve açıkta Allah'tan korkmayı
- **Az yemeyi**
- **Az uyumayı**
- **Az konuşmayı**
- İsyân ve günahları terk etmeyi
- **Oruç tutmayı**
- **Namaza devam etmeyi**
- Sürekli olarak şehveti terk etmeyi
- Bütün yaratıklardan gelen cefaya tahammüllü olmayı
- Aptal ve cahillerle oturmamayı
- Güzel davranışlı ve olgun kişilerle birlikte olmayı

vasiyet ediyorum. **İnsanların en hayırlısı, insanlara yararı olanıdır.** Sözün en hayırlısı, az ve anlaşılır olanıdır.

***

- **Mevlâna ve Mesnevi** (*Tahir Büyükkörükçü*)

Mesnevî: Altı ciltten mürekkep olup Cenab-ı Pîrin baş ve şaheseridir. İlim, irfan, iman ve aşk volkanıdır. Mevlâna'nın derinliği, genişliği ve bütün mânevi varlığını bu eserde müşahede etmek mümkündür. **İrfan bahçesidir. Okuyanı doyurur, kandırır, serapâ nur eder.** Onun için büyük müellifi Mevlâna: "Bu, fenn-i nücûm, ilm-i remil, uykuda görülen rüya değildir. **İlham-ı Haktır.** Allah doğrusun daha iyi bilir." buyurmaktadır.

Molla Câmi'nin Mesnevi hakkındaki birkaç beytinin tercümesi:

Mesnevi, esrar-ı Kur'an'ın tefsiridir. Ehl-i tarikatın da yol göstericisidir.

Mesnevi-yi mânevi: **darüşşifadır. Kin, kibir ve gafletimize devadır.**

Mesnevi: kalpte ferah, canda sürurdur. Mesnevi: dilde söz, gözde nurdur.

Baht-ı yâr olanlara mevlevî sofrısından Rûhanî cennet olarak Mesnevi gelmiştir.

Divan-ı Kebir: Âşıkane bir şekilde ve tam bir vecd-i mânevî ile yazılmış, eşine zor raslanır bir "Dîvan"dır. Kırk altı binden fazla ebyatı ihtiva eden bu muazzam eser; Aşıkın ve maşukun tasavvufî mâna ve tarifleri, âşıkın derd-i aşkla yana yakıla derdini dökmeleri, Allah'a vuslatın zevki ve sair bir çok hakikat rumuzları ile doludur. Ehlinin mütalâsı isabetlidir. Nâ ehil ve ham insanlara aynı zarardır. Çünkü orada, candan, canandan sevgiliden, gülden bülbülden ve hattâ şaraptan, kadehten bahsedilmiştir. Bunların hiç biri, zâhir anlayışımızla alâkalı değildir. **Hak'la, has kul arasındaki şifrelerden ibarettir. Bunun içindir ki, Mevlâna'nın Dîvan-ı Kebirini şimdiye kadar kimse tercüme etmemiş, edememiştir.** Daha doğrusu, bu aşk rumuzlarını ele ve dile getirmek makul değildir. Divan, tercüme edilmez, fakat tam ehil ve aynı halin sahibi bir ârif tarafından şerhedilirse, o vakit istifade edilir.

- Mevlâna'nın daha küçük yaşta iken geçirdiği bir hali kendinden dinleyelim:

"Ben yedi yaşında iken daima sabah namazlarımda Kevser sûresini okur ve namazda mütemediyen ağlardım. Allah tealâ bana rahmetini esirgemedi ve tecellide bulundu. Aklım başımdan gitti. Kendimi toplayınca kalbime şöyle bir ilham geldi ki: "Ey Celâleddin; Celâlimiz hakkı için bundan sonra esef edip üzülme, **mahzun olma, Seni mir'ât-ı tecelli kıldık.**" İşte şimdi o büyük inayetin şükrünü ed'a edebilmek için uğraşıyorum. Ta ki: talebelerim ve dostlarımı Hakkın iznile kemale eriştirebileyim."

Men bende-i Kur'anem eğer can dârem, Men hâk-i reh-i Muhammed Muhtârem, Eğer nakil küned cüzün kes ez güftârem, Biyzârem ezû ve zân sühun biyzârem.	Ben, sağ olduğum müddetle Kur'ânın kölesi , bendesiyim, Ben, Muhammed Muhtar'ın (sav) yolunun tozu . Benim sözümünden, bundan başkasını bir kimse naklederse, Ben ondan da bizarım, o sözlerden de bizarım.
--	--

(bizar: bıkmış, bezmiş, usanmış)

- Âdem oğlunun eğer edebten nasibi yoksa, âdem değildir.
Âdem oğluyla hayvan arasındaki fark, edebdir.
Gözünü aç da bak cümle kelâmullaha:
Kur'ânın bütün ayetlerinin mânası, edebden ibarettir.
- **Gel, gel her ne olursan yine gel;** eğer kâfir, mecusi, put perestsen yine gel. Bizim bu **dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir. Yüz defa tövbeni kırsan yine gel.**
(*Tevbe kapıları kıyamete kadar açıktır. Ölmeden önce yapılan tövbe makbuldür; hattâ nazar-ı islâmiyede ümitsizliğe düşmek küfürdür.*)
- **Taharet ve abdest**

Zâhiri necaset su ile gider; fakat batınî necaset (ısyân, günah, sefahat, haram işlemek) su ile temizlenmez, belki artar.

Cenabı Hak, kâfir için “necis” demiştir; fakat, o necaset, onun dışında değildir.

Agâh olun ki; kafirlerin dışı mülevves değildir. **O necaset, din ve ahlâkındadır.**

○ **Namaz**

Hiz. Peygamber: “rükû ve sücud, Hak kapısında vücud halkasını vurmaktır” buyurmuştur.

Her kim ‘namaz kılarak’, o kapının halkasını vurursa, onun için bir devlet ve saadet baş gösterir.

Bir hadis-i şerifte: **“Rükû ve sücud edip, namaz kılarak daima melekût kapısını vurunuz”** buyuruluyor. -Kim bir kapıyı çalar ve çalmakta devam ederse; kapı açılır, o da girer- sözünce: **Günde beş vakit farz ve diğer nafileleri kılarak secdeler ve rükûlarla Mevlâ-yı mütealin melekût kapısını çalanlara elbet bir gün saadet ve rahmet kapıları açılacaktır.**

Ey imam; tekbirin mânası : “İlâhî; biz senin huzurunda kurban olduk.” demektir.

○ **Zekât**

Altının çoğalıp artması zekâtta, fuhuş ve münkerattan kurtuluş da namazdadır.

Bir güle mukabil bir gül bahçesi satın almak derecesinde bir alış veriş kim bulur.

“Allah, mü’minlerin nefislerini ve mallarını cennet mukabilinde satın alır” mânasındaki ayete işarettir.

Zekatın verilmemesi sebeble bulut gelmez. Yağmur yağmaz. Zina dolısıyla her tarafa veba düşer, çeşitli hastalıklar zuhur eder.

Malın zekâtı: Senede bir defa malûm ve meşru miktarda verileceği gibi;

Cesedin zekâtı: Allah’a taât ve ibadet;

Kalbin zekâtı: Kâmil iman;

Diğer uzuvların zekâtı: Onları Hakk’ın rıza ve yolunda kullanmak;

İmin zekâtı: Onu bilmeyenlere öğretmek;

Makam ve mansıbın zekâtı: Müstakim ve mütevazi olmak;

Çoluk çocuğun zekâtı: Öksüzlere, yetimlere nerhamet edip muavenet etmektir.

○ **Oruç**

Oruç açılığına sabret ve onu tutmakta ısrar ederek Allah’ın vereceği manevi rızka muntazır ol.

Cenab-ı Hakk’ın o manevi ekmeği ve sofrası oruç tutanlara mahsustur.

İlm-ü hikmet helâl lokmadan doğar. Aşk ve rikkat helâl lokmadan hâsıl olur.

Taneyi, yani buğday ekmeğini yeme ve cesede bu kadar yama vurma. ‘Külû veşrabû’ yu okuduğun gibi ‘vela tûsrifû’yu da oku. (Ayetin mealî: Yeyin için israf etmeyin.)

Bizim hayatımız sütten kesilmeye tevakkuf eder. Azar azar cehd ederek sen de yemekten kesil.

Oruç: Her dinde emredilmiş makbul-ü ilâhî bir ibadettir. İmana ve ruha gıdadır. Enbiya ve evliyanın ahlâkıdır. **Oruçlu olanların gönlüne sürur, basiretine nur gelir. Cesedinde ibadet, kalbinde hidayet zevki artar.** Oruçla midesini boş tutanların Hakk’a vuslata istidat ve kabiliyeti artar. Melek sıfatlı olur, ulvîleşirler.

Oruç, hem ibadet ve hem de riyazet olması cihetiyle, nefsi terbiye ve ahlâkı tezkiye eder. İslâm ve imanın nurunu artırır. Aşırı şehveti kırar. Kuvve-i hafızayı ve hazım cihazını zindeleştirir, takviye eder.

○ **Hac**

Hacca gidenler, o uzak yolda âşıklar gibi mallarını ve tenlerini feda ederler.

Hacılar, bize seslenen olmadığı halde **niçin “lebbeyk” deriz-derler mi?**

İbrahim Aleyhisselâm Kâbenin inşaasını tamamlayınca; “İnsanları kâbenin ziyaretine davet eyle” diye Allah tarafından kendisine vahyedildi. Hiz. İbrahim Ya Rabbî benim sesim nereye kadar işitilebilir? dedi. Cenab-ı Hak: “Seslenmek senden, erişmek ve işittirmek benden” buyurdu.

“Ya İbrahim; insanlara nida et ve onları hacca çağır. Sana yaya olarak gelsinler...” İşte hacıların yüksek sesle “Lebbeyk” okumaları bu ezeli nidanın cevabıdır. **“Buyur Allahım, emrine itaat ve davetine icabet eyledim, geldim”** demektir.

Zâhir perestlerin kiblesi kadın yüzüdür. Batın nişin olan ehli mâna ve ashab-ı irfanın kiblesi de minnetler ve nimetler sahibi olan Allah’dır.

Kible, dönecek taraf olduğuna göre; herkes neyi seviyor ve kalbinde neyi taşıyorsa, daima teveccüh-ü zahiri ve batini o tarafadır. Bu cihetle **Mecnûnun kiblesi Leylâ olduğu gibi, aşk-ı Hakla bikarar olanların hakiki kiblesi de Mevlâdır.**

o **Tövbe**

Mağrib tarafındaki tevbe kapısı, halk için kıyamete kadar açıktır.

Cennetin, rahmet-i ilâhiyeti temsil eden sekiz kapısı vardır. O sekiz kapıdan biri; Bâb-ı tövbe'dir.

1-Cennet-ül-adn Bab-üt-tövbe	5-Cennet-ün-neîm Bab-ül-hac
2-Cennet-ül vesîle Bab-üz-zekât	6-Cennet-ül-me'va Bab-ül-cihad
3-Cennet-ül-firdevs Bab-üs salât	7-Dâr-us-selâm Bab-ül-takva
4-Cennet-ül-huld Bab-ür-reyyan	8-Dâr-ul karar Bab-üs-sıla.

O kapıların cümlesi bazan kapalı, bazan açık bulunur. Ancak **tövbe kapısı, daima açık** bulunur.

o **Edeb**

Edeb, "aklın dıştan görünüşüdür". Şu halde **bir kimsede akıl; nurunu ne kadar arttırır, kemale ererse; o kimsenin edebi de o nispette tekâmül eder, güzelleşir.** Bu cihettir ki beşerin en kâmil aklına sahip olan peygamber Efendimizin, edebi de insanların idrakini hayrette bırakacak kadar mükemmel ve yüksekti.

Bir hadîs-i şerifte: "Beni Rabbim terbiye etti de: edebimi ne güzel eyledi" buyurulmuştur.

Meleklerle beraber, melekût semalarında uçmak ister misin?

**Mahlûkata şefkat ve merhamette; güneş gibi ol,
İnsanların ayıplarını örtmede ; gece gibi ol,
Hilmiyyet ve ağır başlılıkta; ölü gibi ol,
Tevazu ve alçak gönüllülükte; toprak gibi ol,
Sehavet ve cömertlikte; akan nehirler gibi ol.**

o **Sabır**

Cenab-ı Peygamber buyurduki; **"Her kimin tabiatında sabır yoksa; Allah ona kâmil îman vermemiştir."**

Kur'an-ı kerimde yalnız sabra dair seksen beş kadar Âyet-i Celîle vardır. Bunlardan bir kaç âyet:

"Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir."

"Sabredenlere, ecirleri hesapsız olarak verilir."

"Ey îman edenler; sabır ve namazla (Allahtan) yardım isteyiniz."

Hadîs-i şerif:

"İman iki kısımdır; Yarısı sabır, yarısı şükürdür."

"Sabır bütün ibadetlerin aslıdır."

o **Şükür**

Ni'met insana gaflet verir, şükür ise uyanıklık getirir. Allah tealânın ni'metini şükür tuzağı ile avla.

İçinde bulunduğu lütuflara karşı Hz. Peygamber efendimiz şükretmek için sabahları eder; "Rabbıma çok **şükreden bir kul olmayayım mı?**" buyururlardı.

o **İlâhî aşk**

Muhabbet: Allah sevgisidir. Muhabbet, bânının âlem-i cemale meylidir ki; iki türlüdür. Biri, avamın muhabbetidir ki; kalbin, suretteki güzellik sıfatlarını mutalâaya meyletmesidir. İkincisi, Havassın, Âriflerin muhabbetidir ki: Ruhun, cemal-i zat-ı pâk-i ilâhiyi müşahedeye meyletmesidir.

Allah sevgisi, münkiri bir anda mü'min, mü'mini bir lahzada ârif eder. Muhabbetullah olan kalbten, şek ve şüphe zâil olur; yerine kâmil iman gelir.

Aşk öyle bir alevdir ki; parlayınca ma'suktan başkasını yakar yakar, mahveder.

Aşkın şerhini devamlı olarak söylesem; yüzlerce kıyamet geçer de, o şerh yine tamam olmaz.

Peygamber efendimiz; "Bir kimse âşık olur, iffetini muhafaza eder ve sırrını da kimseye söylemezse; bu hal üzere de ölürse; şehid olarak ölür" buyurmuşlardır.

o **Murakabe**

Allah'ın seni her vakit görür olmasından korkar da 'gafleti terkedersen' diye, Cenab-ı Hak kendisinin BASÎR yani: **Herşeyi görücü** olduğunu beyan etmiştir.

Kötü sözlerden dudağını bağlayasın, sükût edesin diye, Allah Tealâ kendisinin SEMÎ yani: **Her şeyi işitici** oluşunu haber vermiştir.

Korkup bir fesat düşünmeyesin diye Halik-i Zü-l-celâl, kendisinin ALÎM yani: **Her şeyi bilici** olduğunu bildirmiştir.

İmam-ı Vasıfî, Murakabeyi: “Kalbi bütün kötü niyyet ve hatıralardan muhafaza ve batında ilim kudretiyle müşahede etmektir.” diye tarif eder.

Hz. Fahr-i Risalet efendimiz bir hadis-i şeriflerinde: “**Makam-ı ihsan; Allah’ı görür gibi ona ibadet etmektir. Sen onu görmüyorsun, O seni görüyor**” buyurmuştur.

Cüneyd-i Bağdâdî der ki: Allah’ı unutmayanı, elbette Allah hiç unutmaz.”

Bir hadîs-i Nebeviyyede “**Bir tek salih kul buldukça kıyamet kopmaz**” varid olmuştur.

Bu âlem iyi kullar hurmetin refah ve saadete erer ve güzel günler görür. Aksi halde kıyamet insanların şerhilerinin üzerine kopacaktır.

○ **Hikmet**

Hikmet: Eşyanın hakikat ve mânasına vukufiyettir.

Hikmet: Ahlâk-ı İlâhiye ile ahlâklanmaktır.

Hikmet: Kalbte bir nurdur ki, Hak’la batıl onunla tefrik edilir.

Bir ayet-i celîlede: “Allah Hikmeti dilediğine verir. Kime de hikmet vermişse, ona pek çok hayır verilmiş olur” buyruluyor.

Hikmet bahsinde hadisler:

“Allah korkusu hikmetlerin başıdır.”

“**Hikmet mü’minin yetik malıdır. Onu nerde bulursa alır.**”

“**Güzel kelâmda sihir gibi te’sir, şiirde de hikmet vardır.**”

○ **Feraset**

Herkesin iç hali, ehl-i feraset ve erbab-ı keşif tarafından simaya bakmakla bilinir.

Kur’an-ı Kerim’den üç ayet meali:

1- “Suçlu olanlar yüzlerinden bilinirler.”

2- “Ya Muhammed! Sen iffetli fakirleri simalarından tanırsın.”

3- Peygamberin ashâbı, secde izinden meydana gelen nişanları alınlarındadır.”

Bir kimse, himmeti âlî ve kelâmı tesirli olursa; amelinde ihlâsındandır.

Bir kimse, âdet ve harekât-ı nâsa çok ehemmiyet verirse, gafletindedir. Çünkü: Mü’min âdetlere değil, emir ve nehiylere dikkat eder.

○ **İlham**

VAHY Peygamberlere, İLHAM ise Velîlere mahsustur. Nübüvvet mevhibe-i ilâhidir, çalışmakla elde edilmez. Velâyet mertebesi ise kesbîdir, Allah Tealâya ibadet ve itaata muhlis olanlara ihsan edilir. Hiç bir Velî çalışarak Peygamberlik rutbesine yaklaşamaz. Kalbine gelen varidat, ilham derecesini geçemez.

○ **Allah’a kurbiyyet (yakınlık)**

Kuru ve yaş ağaç dalı, güneşe ma’ruzdur; Güneş ikisinden de saklanmaz. Yani: ziyasını kuruya da aksettirir, yaşa da.

Ama o yaş taze dalın, kuruya nisbetle kurbu nerede ki? O taze daldan meyve yersin.

Allah Taâlâ, erbab-ı irfana nur ve tecellîsiyle her şeyden yakındır. Nitekim bir Ayet-i Celîlede: “**Ben insana şah damarından daha yakînim, fakat siz görmezsiniz**” buyruluyor.

Bunu görmüyor musun ki; Evliyanın Hakk’a kurbiyyetinde, yüzlerce keramet, amal-i salih ve azâmet vardır.

Yaratmak ve beslemek hususunda Cenab-ı Hakk’ın bütün mevcudata bir kurbiyyeti vardır. Fakat Evliya-yı Kiram, ilham kurbiyyetine mazhardır.

○ **Mürşid**

Cenabı Hak âlemlere rahmet kılmak için, Velileri dünyaya getirmiştir.

Kendine bir yol gösterici, Mürşid seç; çünkü, rehbersiz sefere çıkmakta âfet korku ve hata vardır.

Eğer bir üstad-ı kâmil bulursan, Ona Hazreti Musa’nın Hızır’a teslim olduğu gibi teslimiyet göster.

***

- **Mevlânâ ve Mevlevî Medeniyeti (Nihad Sâmi Banarlı)**

Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Anadolu'da âdeta bir medeniyet kurmuş, bir fikir, bir iman ve sanat hayâtının aziz kaynağı olmuştur...

Bizzat Mevlânâ tarafından te'yid edilen bir bilgiye göre, Hz. Ali: "Kur'an'da ne varsa Fâtiha'da o vardır. Fâtiha'da ne varsa Besmele'de, Besmele'de ne varsa başındaki B harfinde o vardır. Hattâ B harfinde olanların hepsi bu harfin altındaki **nokta**'dır. Ben ise B altında noktayım." demiş.

Tıpkı bunun gibi Mevlânâ'da ne varsa Mesnevî'de o vardır ve Mesnevî'de ne varsa bu eserin bizzat Mevlânâ'nın eliyle yazılan **ilk 18 beytinde** de o vardır.

Mesnevî'yi Mevlânâ söylüyor, Çelebi Husâmeddîn yazıyordu. Birbirini kovalayan beyitler Mevlânâ'nın dudaklarından bir şiir ve hikmet çağlayanı halinde dökülüyor; Husâmeddîn, bazı geceler, sabaha kadar Mesnevî yazıyor ve Mevlânâuykusuz kalan mürîdinden özür dilemeyi Allah'ına bırakıyordu.

Bir nûr, aşk ve kudret sentezi halinde var, iyi ve güzel olan Allah'dan birgün tekrar ona kavuşmak için ayrılan **rûh'un bütün mâcerâsı, bütün hicranları, bütün arayış ve buluşlarıyla** bir madde ve ihtiras yuvası halindeki nefs'in buna engel olan bütü azgınlıkları bu kitapta hikâye ediliyordu.

Mevlânâ insanlık mâcerâsını saran çeşitli hayat hâdiselerinden, en basit ve en olağan vak'alardan, **akıllara hayret verecek dersler, ibretler, hikmetler** çıkarmakta tam bir dehâ gösteriyordu.

Binbir engeli aşarak insan olma derecesine yükselmiş rûh'a vücutta bulunduğu müddetçe **edeb ve tevâzû** tavsiye ediyor, ibâdet ölçüsünde **çalışma şevki** duymanın ve çalışmanın faziletini bildiriyordu.

Mevlânâ bütün ruh ve vücut illetlerinin devâsını, insanı her derdden kurtaran 'öldürücü bir aşk'ta, hattâ bu **ilâhî aşkın ıztırâbında** buluyordu. "Ey bizm sevdâsı güzel aşkımız! Ey bizim her derdimizin tabibi! Şâd ol!.." diye seslenmesi bundandı.

***

- **Dîvân-ı Kebîr'den seçmeler**
- **Meyve dıştan kabuğa tutulmuştur, içten çekirdeğe; bizse incir gibi o kabuktan da kurtulduk, bu çekirdekten de.**
- İş geciktirmede zarar vardır, acele etmekse şeytan'dandır; beim gönlümse aceleden de kurtuldu, geciktirmeden de.
- **Ölüydüm, dirildim. Ağlayışım, gülüş oldum. Aşk devleti geldi, durup duran, geçip gitmeyen devlet kesildim.**
- Şeyhsin, başsın, önde gidensin, kılavuzsun, dedi; şeyh de değilim, ön de değilim; senin buyruğuna kul oldum ben.
- **Bu dünyâ da seninle hoş, güzel, o dünyâ da; bu dünyâda kalma bensiz, o dünyâya gitme bensiz.**
- Hindli harfi bırak, **mânâ Türklerine bak; öyle bir Türküm ki ben,** Hindliyi bilmiyorum, bilmiyorum.
- Türk ona derler ki köy, onun korkusundan, haraçtan emin olsun; Türk, ona demezler ki tamandan her kutsuzun sillesini yer durur.
- Gel ey Tebrizli Şems, bana karşı taş yüreklilikte bulunma; çünkü senin huzûrunda taş nedir, inci ne; bilmiyorum, bilmiyorum.
- Taştan kaynak coşturuyor, ırmak akıtıyorsun da gel diyorsun, ey taş gibi donmuş, katılmış gönül, al şu ihsânı.
- O kadar koşmayın, o kadar yorulmayın; şu yerin altında çirak ne olmuşsa usta da o olmuştur.
- **Zamanın tek eri olsan, tek tek gidenler gibi sen de gidersin bir gün.**
- **Yalnız kalmayı istemiyorsan hayırdan, iyilikten evlâdın olsun.**
- Kendimizi ölü gördük mü mezarımıza girer, otururuz; diri gördük mü feryâda başlar, yüzümüzü yırtarız.
- Topluluğun rahmet olduğu iyiden iyiye anlaşıldı da bu yüzden cemiyete, canla, başla kul oldum, köle kesildim. (Hadis: Topluluk rahmettir, ayrılık azâp.)
- **Gel de birbirimizin kadrini bilelim; çünkü ansızın ayrılacağız birbirimizden.**

- Şimdi öldüm say da barış benimle; zâten teslim oluştâ, ölümlere benzeriz biz.

***

- **Şeyh Galib Divanı**’ndan:

Sad şükr ola Hayy-ı lâ yemûta Kim erdi söz âlem-î sükûta	O ölümsüz ebedî diri Allah’a yüzlerce hamdü senâlar olsun ki söz, sükût âlemine erdi.
Tarz-ı selefte takaddüm ettim Bir başka lûgat tekellüm ettim	Geçmişlerin tarzından ileriye geçtim, bir başka lûgatle konuştum.
Zannetme ki şöyle böyle bir söz Gel sen dahi söyle böyle bir söz	
Gencînede resm-i nev gözettim Ben açtım o genci ben tükettim	Söz hazînesinde yeni bir tarz gözettim; o hazîneyi de ben açtım, ben tükettim.
Esrârımı Mesnevî’den aldım Çaldım velî mîri mâhı çaldım	Sırlarımı “Mesnevî”den aldım; çaldım ama mîri mâhı çaldım
Fehmetmeğe sen de himmet eyle O gevheri bul da sirkat eyle	Sen de “Mesnevî”yi anlamaya himmet et, o inciye bul da çal.
Feyz erdi cenâb-ı Mevlevî’den Aldım nice ders Mesnevî’den	Mevlânâ’nın eşîğinden feyz erdi de “Mesnevî”den nice ders aldım.
Boş boşuna ney veş ettim efgan Ben söyledim oldu şem’ giryan	Ney gibi boşu boşuna feryâd ettim; ben söyledim, mum ağladı.
Gâlib bu cerîde-î cefânın Târihi olur “Hitâmuhu’l misk”	Galib, bu cefa defterinin târihi “Hitâmuhu’l misk” sözüdür.

“Hitâmuhu’l misk” ebced hesabıyla 1197 olup, “Hüsn ü Aşk”ın bitirildiği hicrî tarihtir.

- **Mevlânâ**’dan:

Âşıklığının sırrı kemâlindedir Her şüirimih ilhâmı cemalindedir Pervâne olup aşk ile herdem dönüşüm Hep rakeden esrarlı hayâlindedir.	Dünyâda da ahrette de mevcut tek odur Her yerdeki, her yöndeki mâbud tek odur Bağ, bahçe, çiçek, güneş ve gök hepsi yalan Her sözde ve mânâdaki maksud tek odur.
--	--

- **Kur’ân-ı Kerîm**’den:

22. Şüphesiz iyi kimseler, Naîm cennetindedirler.

23. Koltuklar üzerinde, (etrafi) seyrederek.

24. Onların yüzlerinde, nimetlerin sevincini görürsün.

25. Onlara, mühürlü (el değmemiş) saf bir içecekten içirilir.

26. **Hitâmuhu misk** (Onun sonu bir misktir, içince ağızda misk gibi koku bırakır). İşte yarışanlar, bunun için yarışınlar.

27. O içeceğin katkısı tesnimdir.

28. Bir pınar ki, Allah’a yakın olanlar ondan içerler. (*Mutaffifin*, 83/22-28)